Katarzyna Radecka-Mikulicz
LXI Liceum Ogólnokształcące im. Janiny Zawadowskiej przy Młodzieżowym Ośrodku Socjoterapii Nr 1 „SOS” w Warszawie oraz w LXXXV Liceum Ogólnokształcące przy Młodzieżowym Ośrodku Socjoterapii Nr 2 „KĄT” w Warszawie

Kazimiera Szczuka
LXI Liceum Ogólnokształcące im. Janiny Zawadowskiej przy Młodzieżowym Ośrodku Socjoterapii Nr 1 „SOS” w Warszawie

Czym jest mit?

Scenariusz lekcji dla szkół ponadpodstawowych

Główne zagadnienia lekcji:
Znaczenie słowa *mit*.
Definicje pojęcia.
Mitologie świata – uniwersalizm i różnice.
Funkcje mitu w kulturze.
Aktualizacje i warianty mitów.
Lekcja jest uzupełnieniem lektury mitów greckich.

Cele lekcji:
Uczennica/uczeń potrafi:
– wyjaśnić pojęcia ogólne: archetyp, misteria, topos, panteon, politeizm, monoteizm, bóstwa żeńskie /matriarchalne,
– wyjaśnić w odniesieniu do mitów pojęcia takie jak odczytanie/interpretacja, reinterpretacja, aktualizacja, warianty,
– wskazać różne definicje mitu,
– wykorzystywać tę wiedzę do odczytywania tekstów kultury.

Uwagi dotyczące realizacji lekcji:
Temat realizowany na dwóch godzinach lekcyjnych.

Metody stosowane na lekcji:
– praca z tekstem,
– dyskusja,
– ćwiczenia pisemne,
– burza mózgów,
– rysowanie osi czasu.

Środki dydaktyczne:
– fragmenty tekstów: Karen Armstrong *Krótka historia mitu*, Olga Tokarczuk *Anna In w grobowcach świata*, Margaret Atwood *Penelopiada*,
– fragmenty mitów greckich, definicje pojęć, materiał ikonograficzny z zasobów internetu, np. wizerunek Wenus z Willendorfu, Inany, Isztar. Malarstwo mitologiczne.

1. Wprowadzenie

Nauczyciel/ka zapisuje słowo *mit* na tablicy.
Następnie prosi uczennice i uczniów, aby podawali skojarzenia i według swojej wiedzy określili, czym jest mit.

Przykłady podwójnego znaczenia:
Mit jako zmyślenie – np. zwrot „fakty i mity”... o cholesterolu, o szczepionkach, etc.
Mit jako archaiczna opowieść.

2. Nauczyciel/ka opowiada uczniom o międzynarodowym projekcie serii wydawniczej Mity.

„Mity to uniwersalne opowieści, które odzwierciedlają i kształtują nasza życie – ujawniają pragnienia, lęki, tęsknoty, uzmysławiają sens pełni człowieczeństwa” – piszą twórcy serii. Postanowili oni stworzyć cykl książek, z których każda jest aktualizacją, a zatem interpretacją wybranych mitów ludzkości. Do projektu zaproszono grupę pisarek i pisarzy z różnych krajów i obszarów językowych świata. Z Polski była to Olga Tokarczuk. Twórcy literatury mogli wybrać dowolny mit i napisać go wedle własnych pomysłów. Pierwszy tom serii pt. *Krótka historia mitu*, napisała angielska religioznawczyni Karen Armstrong. Jest on wprowadzeniem do całej serii.

3. Fragment tekstu:

Istoty ludzkie zawsze tworzyły mity. Archeologowie odkopali neandertalskie groby zawierające broń, narzędzia i kości zwierząt ofiarnych; wszystkie te przedmioty sugerują wiarę ludzi w przyszły świat, podobny do świata owych ludzi. […]
Neandertalskie groby mówią nam pięć ważnych rzeczy o micie. Po pierwsze, niemal zawsze zakorzeniony jest on w doświadczeniu śmierci i lęku przed unicestwieniem. Po drugie, kości zwierzęce świadczą o tym, iż pochówkowi towarzyszyła ofiara. Mitologia zwykle jest nieoddzielona od rytuału. […] Po trzecie, mit neandertalski był w jakiś sposób przywoływany obok grobu, u kresu ludzkiego żywota.
Najbardziej sugestywne mity dotyczą sytuacji krańcowych i zmuszają nas do wyjścia poza nasze doświadczenie. Są chwile, gdy wszyscy, w taki bądź inny sposób, musimy pójść tam, gdzieśmy jeszcze nigdy nie byli, i zrobić coś, czegośmy nigdy wcześniej nie robili. Mit dotyczy tego, co nieznane, na co zrazu nie ma słów. Mit spogląda więc w samo serce wielkiego milczenia. Po czwarte, mit nie jest historią dla niej samej; wskazuje nam on drogę postępowania. […]
Wreszcie wszelka mitologia mówi o innym wymiarze, istniejącym równolegle do naszego świata i w jakimś sensie go podtrzymującym. Wiara w tę niewidzialną, lecz potężniejszą rzeczywistość, zwaną światem bogów, jest podstawowym tematem mitologii.
Karen Armstrong, *Krótka historia mitu*, przełożył Ireneusz Kania

4. Zagadnienia do dyskusji:

Czy można z tekstu Armstrong wysnuć argumenty za tym, że naukowa racjonalność daje się pogodzić z wiarą w „świat bogów”?
Czy istnieje we współczesnym świecie „to, co nieznane, na co zrazu nie ma słów”?
Jakie drogi postępowania wskazują nam znane mitologiczne postaci np. Syzyf, Prometeusz, Demeter? Może żadne?

5. Margaret Atwood, autorka słynnej *Opowieści podręcznej* jako współautorka serii Mity wybrała *Odyseję* Homera. Jej pomysł na odnowienie znaczeń kanonicznej opowieści polega na zmianie punktu widzenia. W centrum uwagi kanadyjska pisarka umieściła żonę Odyseusza, Penelopę. Całości nadała tytuł *Penelopiada*, ale oddała również głos „służkom" Penelopy, zamordowanym przez Odyseusza po jego powrocie do Itaki.

6. Nauczyciel/ka przypomina kanoniczną, homerycką wersję opowieści o losie Penelopy. Krótka burza mózgów: Czym tak naprawdę mogłaby zajmować się Penelopa przez 20 lat oczekiwania na męża?

7. *Anna In w grobowcach świata* Olgi Tokarczuk to historia o zstąpieniu bogini Inanny do królestwa umarłych.
8. Fragment tekstu:

Sięgnęłam do jednego z najstarszych mitów ludzkości. Jego bohaterką jest sumeryjska bogini Inanna, córka boga i bogini księżyca, władczyni miasta Uruk, bogini Miłości i wojny. Kojarzono ją z planetą Wenus i czczono pod postacią wieczornej i porannej gwiazdy. Z jednej strony, jako patronka miłości cielesnej, kojarzona była ze wszystkimi aspektami prokreacji; z drugiej, jako gwałtowna i zmienna bogini wojny – dążeniem do powiększania władzy swojego ludu. Przedstawiano ją najczęściej w postaci niezamężnej młodej kobiety (w związku z jej androgynicznym charakterem znamy także jej wizerunki z brodą), z pękiem strzał na plecach lub ze skrzydłami, stojącą na lwie. Jej symbolami były ośmioramienna gwiazda lub spiralnie rozwijający się pąk trzciny, a jej imię oznaczało królową Nieba. […]

Tabliczki, na których uwieczniono mit o zejściu Inany do świata podziemnego, powstały około 1750 roku przed naszą erą i przez prawie cztery tysiące lat czekały zagrzebane w piasku. Podstawowy tekst składał się z około czterystu wersów spisanych na trzydziestu glinianych tabliczkach i zachował się w prawie doskonałej kondycji. Złożenie go w całość było owocem żmudnej pracy archeologów, specjalistów od pisma klinowego, mitografów i historyków.[…]

Olga Tokarczuk, *Anna In w grobowcach świata*, posłowie

9. Nauczyciel/ka rysuje oś czasu. Klasa ustala, gdzie znajdują się na niej bohaterowie i bohaterki omawianych tekstów:
– neandertalczycy – środkowy paleolit, między 300–200 tys. lat temu a 50–20 tysięcy lat temu, [Groby, o których pisze Karen Armstrong odkryto w latach 60. XX wieku]
– Venus z Willendorfu – ok. 30 tys. lat temu,
[Zdjęcie tej figurki usunięto w 2017 roku z Facebooka jako pornografię. Rok później wiedeńskie muzeum historii naturalnej wygrało proces w tej sprawie :-)]
– sumeryjskie tabliczki z zapisem mitu Inanny – ok. 4 tys. lat temu,
– *Iliada* i *Odyseja* Homera – ok. 3 tys. lat temu.

10. Pytania:
Czy „wiek" wykopalisk i źródeł pisanych ma jakieś znaczenie dla współczesności? Jeśli tak – jakie? Jeśli nie – dlaczego?
Czy twórcy filmów, gier, seriali, książek historycznych, fantasy i s.f. sami czytają książki naukowców? Jaka jest droga od źródeł naukowych do kultury?

11. Fragment tekstu:
[opisujący zmartwychwstanie, wyjście bogini Inany z królestwa śmierci, którym włada jej siostra. W ślad za uwolnioną Inaną rusza tłum zmarłych, żądających wydania im spośród żywych kogoś, kto zgodzi się oddać w ręce śmierci w zastępstwie Inany, poświęci się za nią. W końcu zrobi to kochanek bogini, ogrodnik. Narratorką tego fragmentu jest przyjaciółka i służąca bogini, Nina Szubur, postać obecna w rdzennej wersji mitu]

Żelazna furta otwiera się szeroko, robi się cicho, widocznie blask słońca wstrzymał im oddech, przytrzymał na granicy światów. Z mrocznej szpary powoli wyłania się postać – staje z szarą twarzą uniesioną do góry, do plam słońca, jak ślepiec. Przypadam do niej, czule dotykam brudnej sukienki, strzępiących się szwów. Dotykam jej nagich mokrych stóp. Jej ramion, popękanej skóry. Lodowata Królowa. Sina. Gładzi mnie po włosach, całuje w usta, a ich mnie przeraża, nie są to te same usta, które znałam. Jej cienkie warkocze to brudne dredy, czapka na głowie cała w błocie, i sukienka wymięta, podarta, naszyjniki zmatowiały, wiszą krzywo na jej kościstych piersiach. Żebra znaczą ślady palców śmierci, tam gdzie ją chwyciła, blisko serca. Zza niej, zza Inany wylewa się szemrzący tłum, oczy przyzwyczajone do wiecznych mroków teraz razi światło. Blade ręce zasłaniają twarze. W słońcu nieżywi patrzą na żywych, mierzą się wzrokiem. […]

Ruszamy garażami w stronę wind i widzę, że jest nas więcej i jeszcze wciąż wylewają się z bramy ostatni, mrużąc oczy.

Olga Tokarczuk, *Anna In w grobowcach świata*

12. Nauczyciel/ka wyjaśnia znaczenie pojęcia archetyp, misteria, topos.

13. Zagadnienia do dyskusji:
Które z tych pojęć można odnieść do przeczytanego fragmentu? W jaki sposób?
Które z powszechnie znanych mitów greckich opowiadają o zejściu do królestwa umarłych?
Co w wybranym fragmencie świadczy o tym, że książka Tokarczuk jest aktualizacją/ reinterpretacją mitu?
Co łączy *Penelopiadę* Atwood z *Anną In w grobowcach świata* Tokarczuk? (na podstawie lektury fragmentów).
W jakich tekstach kultury występują zmarli powracający na ziemię?

14. Praca domowa. Nauczyciel/ka prosi uczennice i uczniów o napisanie rozprawki albo wypracowania.

„Wierzę, że mity stanowią budulec naszej psyche i nie da się ich zignorować (co najwyżej można być nieświadomym ich wpływu).” Olga Tokarczuk zawarła te słowa w swojej mowie noblowskiej, poświęconej roli literatury we współczesnym świecie, definiowanym przez kryzysy i konflikty. Czy zgadzasz się z tezą pisarki? Uzasadnij swoje stanowisko, odnosząc się do tekstów i zagadnień z lekcji.